

ART. 21. ODSETKI ZA OPÓŹNIENIE

- §1. Jeżeli dłużnik opóźnia się ze spełnieniem świadczenia pieniężnego, wierzyciel może żądać odsetek za czas opóźnienia.
- §2. Jeżeli stopa odsetek za opóźnienie nie była z góry oznaczona, należą się odsetki ustawowe. Jednakże gdy wierzytelność jest oprocentowana według innej stopy niż ustawowa, wierzyciel może żądać odsetek według tej innej stopy.
- §3. Jeżeli spełnione są przesłanki art. II:18, wierzyciel może nadto żądać naprawienia szkody.

A. Podstawy regulacji

A.1. Analiza prawnoporównawcza – źródła

Przepis ten odpowiada w zasadzie obowiązującemu art. 481 k.c. Podobne uregulowania zawarte są zarówno w projektach harmonizacji europejskiego prawa prywatnego, jak i w innych systemach prawnych państw europejskich.

Zgodnie z art. 9.508 Zasad europejskiego prawa umów wierzycielowi należą się odsetki od dnia wymagalności w razie opóźnienia w zapłacie kwoty pieniężnej. Wysokość tych odsetek odpowiada wysokości średniej stopy procentowej dla kredytów krótkoterminowych, stosowanych przez banki komercyjne w stosunkach z pierwszorzędnymi kredytobiorcami, stosowanej dla zobowiązań wyrażonych w walucie miejsca, w którym zobowiązanie ma zostać wykonane. Ponadto wierzyciel może żądać naprawienia szkody, jeśli zostały spełnione przesłanki odpowiedzialności odszkodowawczej. Podobne rozwiązanie przyjęto w art. III – 3:708 DCFR oraz w art. 8.404 Zasad Acquis (przepis ten został zaczerpnięty z DCFR jako tzw. szara klauzula). W art. III – 3:708 DCFR wyraźnie podkreślono, że możliwość żądania odsetek nie jest zależna od tego, czy niewykonanie zobowiązania (pieniężnego) jest usprawiedliwione, czy nie. Taką samą zasadę wyraża art. 7.4.9 Zasad UNIDROIT z 2004 r. Ponadto art. 7.4.10 zastrzega, że jeśli umowa nie stanowi inaczej, zapłatę odsetek zalicza się na poczet odszkodowania za niewykonanie zobowiązania niepieniężnego.

Projekt Europejskiego kodeksu prawa umów w art. 169 (do którego odsyłają przepisy o niewykonaniu zobowiązania) stanowi, że dłużnik obowiązany jest do naprawienia szkody spowodowanej niewykonaniem, nienależytym wykonaniem lub zwłoką w spełnieniu świadczenia pieniężnego, bez konieczności wykazywania przez wierzyciela wysokości poniesionej szkody. Obowiązek naprawienia szkody polega na zapłacie odsetek, których wysokość – z braku odmiennego porozumienia – jest równa stopie procentowej ogłoszanej przez Europejski Bank Centralny. Ponadto przepis określa zasady dostosowania wysokości świadczenia pieniężnego w związku ze zmniejszeniem siły nabywczej pieniądza w okresie, gdy dłużnik był w zwłoce (art. 86

ust. 5 uznaje spadek siły nabywczej za szkodę, która podlega naprawieniu przez dłużnika). Od tej kwoty należą się wierzycielowi odsetki.

Obowiązek zapłaty odsetek w przypadku niewykonania w terminie zobowiązania do spełnienia świadczenia pieniężnego przewiduje art. 78 Konwencji wiedeńskiej o umowach międzynarodowej sprzedaży towarów. Przepis ten odnosi się nie tylko do nieterminowej zapłaty ceny, lecz także innych należności (np. zwrotu poniesionych wydatków czy wyrównania korzyści). Wątpliwości budzi natomiast naliczanie odsetek od roszczeń odszkodowawczych⁴¹⁷. Artykuł 78 Konwencji nie określa bowiem wysokości stopy odsetek⁴¹⁸. Wierzyciel może – niezależnie od żądania zapłaty odsetek – dochodzić także naprawienia szkody na podstawie art. 74 Konwencji.

Wspomniano już, że również ustawodawstwa krajowe przewidują obowiązek zapłaty odsetek w razie zwłoki w spełnieniu świadczenia pieniężnego. Taki obowiązek wynika z §288 kodeksu cywilnego niemieckiego i art. 104 ust. 1 szwajcarskiego kodeksu zobowiązań, niezależnie od możliwości dochodzenia naprawienia dalszej szkody. Różnie jest jednak określana wysokość należnych wierzycielowi odsetek (odsetki za zwłokę są wyższe od odsetek ustawowych; por. §245 i §288 kodeksu cywilnego niemieckiego). Z kolei w §1333 austriackiego kodeksu cywilnego postanowiono, że dłużnik obowiązany jest do naprawienia szkody poniesionej przez wierzyciela na skutek opóźnienia w zapłacie w wysokości odsetek ustawowych, określonych w §1000 ust. 1 tegoż kodeksu. Jeśli wysokość szkody przekracza wysokość odsetek, w szczególności gdyby wierzyciel poniósł koszty pozasądowego dochodzenia zapłaty, może się on domagać naprawienia tej szkody. W wypadku zwłoki w zapłacie określonej kwoty obowiązek naprawienia szkody w postaci zapłaty odsetek ustawowych przewiduje także art. 1153 ust. 1 kodeksu cywilnego francuskiego. Kodeks nie wyklucza także dochodzenia naprawienia dalszej szkody (zob. art. 1153 ust. 4).

A.2. Uzasadnienie regulacji – rozwój instytucji

Porównując przedstawione wyżej regulacje, należy zwrócić uwagę na dwie różnice. Niektóre z tych uregulowań traktują obowiązek zapłaty odsetek wprost jako sposób naprawienia szkody, inne uznają natomiast obowiązek zapłaty odsetek za odrębną instytucję prawną. Nie jest to bez znaczenia. Jeśli bowiem zapłata odsetek ma stanowić sposób naprawienia szkody, przesłanki zapłaty odsetek co do zasady określały będą przepisy o odpowiedzialności odszkodowawczej. Dlatego też niektóre z tych uregulowań podkreślają, że wierzyciel, żądając odsetek, nie musi wykazywać wysokości poniesionej szkody. Taka regulacja upodabnia obowiązek zapłaty odsetek za opóźnienie do kary umownej. Po drugie, dostrzegalne są różnice, jeśli chodzi o określenie przesłanek zapłaty odsetek między ustawodawcami, które nie traktują zapłaty odsetek jako sposobu naprawienia szkody. Niektóre miano-

⁴¹⁷ Zob. G. Żmij [w:] *Konwencja wiedeńska o umowach międzynarodowej sprzedaży towarów. Komentarz*, Kraków 2001, s. 660.

⁴¹⁸ W tej kwestii zob. G. Żmij [w:] *Konwencja wiedeńska...*, s. 663 i n.

wicie uregulowania uzależniają obowiązek zapłaty od popadnięcia dłużnika w zwłokę (tak w prawie niemieckim), inne przyznają wierzycielowi prawo żądania zapłaty odsetek, niezależnie od tego, czy dłużnik ponosi odpowiedzialność za niewykonanie zobowiązania. W praktyce ta różnica nie jest może zbyt doniosła, gdyż na ogół dłużnik opóźniający się ze spełnieniem świadczenia pieniężnego nie jest w stanie wykazać, że nie ponosi za to odpowiedzialności, a zatem znajduje się na ogół w zwłoce.

Obowiązujące prawo polskie przewiduje obowiązek zapłaty odsetek już w razie opóźnienia (art. 481 § 1 k.c.). Takie samo rozwiązanie przyjmował też kodeks zobowiązań w art. 248 § 1, choć traktował odsetki jako sposób naprawienia szkody (wierzyciel nie musiał jednak wykazywać poniesionej szkody ani też winy dłużnika – por. art. 248 § 2). Wydaje się, że stanowisko, które zajęli twórcy kodeksu cywilnego, jest prawidłowe. Odpowiada ono zresztą rozwiązaniom przyjmowanym w projektach harmonizacji europejskiego prawa umów (w szczególności w PECL i DCFR). Rozwiązanie to harmonizuje z przyjętym w niniejszym projekcie założeniem, że co do zasady w razie niewykonania zobowiązania (co obejmuje również niespełnienie świadczenia w terminie – por. art. II – 1 § 2 pkt 2) wierzycielowi przysługują środki prawne niezależnie od przyczyn, które spowodowały naruszenie zobowiązania.

A.3. Założenia politycznoprawne

Jeśli dłużnik nie spełnia świadczenia pieniężnego w terminie, w pełni uzasadnione jest przyznanie wierzycielowi prawa do żądania odsetek. Wierzyciel zostaje pozbawiony bowiem możliwości korzystania z pieniędzy, które jest mu winien dłużnik, a więc możliwości ich zainwestowania lub wykorzystania do spłaty własnych zobowiązań (np. wobec budżetu z tytułu podatków czy wobec pracowników), co często zmusza go do zaciągnięcia na ten cel pożyczki lub kredytu. Z kolei dłużnik, który nie płaci wierzycielowi w terminie, może swobodnie obracać należnymi wierzycielowi środkami i przeznaczyć je na zaspokojenie innych swoich zobowiązań, na których pokrycie – gdyby spełnił świadczenie w terminie – musiałby zaciągnąć pożyczkę lub kredyt i zapłacić stosowne oprocentowanie. Obowiązek zapłaty odsetek już w razie opóźnienia ma więc nie tylko kompensować ewentualną szkodę, jaką może ponieść wierzyciel na skutek nieterminowego spełnienia świadczenia pieniężnego, lecz także spełnia funkcję prewencyjną, zapobiega bowiem sytuacjom, w których dłużnik, nie wykonując w terminie swojego zobowiązania, w istocie zaciąga nieoprocentowany kredyt (w znaczeniu ekonomicznym) u wierzyciela. Obowiązek zapłaty odsetek ma więc zniechęcać dłużnika do tego typu zachowań i sprzyjać tym samym terminowemu wykonywaniu zobowiązań pieniężnych, co ma istotne znaczenie zwłaszcza w obrocie gospodarczym (pozwala zachować płynność płatniczą i zapobiega powstawaniu tzw. zatorów płatniczych)⁴¹⁹.

⁴¹⁹ Na temat funkcji obowiązku zapłaty odsetek za opóźnienie zob. M. Lemkowski, *Odsetki cywilnoprawne*, Warszawa 2007, s. 94 i n.

Projekt nie reguluje kwestii dopuszczalności żądania zapłaty odsetek od odsetek (zasada anatocyzmu). Jest to zasada przyjmowana w wielu systemach prawnych (por. np. art. 105 ust. 3 kodeksu cywilnego szwajcarskiego, § 289 kodeksu cywilnego niemieckiego; zob. jednak § 1000 ust. 2 kodeksu cywilnego austriackiego i art. 249 § 2 k.z.), jak i w obowiązującym kodeksie cywilnym (art. 482 k.c.). Wydaje się, że ograniczenie dopuszczalności żądania odsetek od odsetek byłoby uzasadnione (zakres tego zakazu jest kwestią otwartą), zapobiega bowiem powstawaniu tzw. spirali zadłużenia, zwłaszcza że projekt utrzymuje zasadę, iż spełnione świadczenie powinno zostać zaliczone w pierwszej kolejności na należności uboczne (zob. art. I:8 § 1).

B. Komentarz

B.1. Cel i znaczenie regulacji

Artykuł II:21 reguluje skutki niewykonania zobowiązania pieniężnego, nakładając na dłużnika obowiązek zapłaty odsetek wierzycielowi. Jest to jeden ze środków prawnych przyznanych wierzycielowi na wypadek naruszenia zobowiązania, obok innych uprawnień, które mogą mu przysługiwać (np. odstąpienia od umowy, żądania naprawienia szkody). Przepis ten ma zastosowanie do wszelkich zobowiązań pieniężnych (zarówno zobowiązań pieniężnych *sensu stricto*, jak i ze świadczeniem pieniężnym), niezależnie od ich źródła.

B.2. Kontekst regulacji – zakres zastosowania

Artykuł II:21 stosuje się, o czym była już mowa, do wszelkich zobowiązań pieniężnych. Z § 3 omawianego przepisu wynika, że obowiązek zapłaty odsetek nie wyłącza obowiązku naprawienia przez dłużnika poniesionej przez wierzyciela szkody. Muszą jednak zostać spełnione wszystkie przesłanki odpowiedzialności odszkodowawczej dłużnika określone w art. II:18. Niezależnie od tego, wierzyciel może skorzystać z innych uprawnień, przewidzianych w tym rozdziale, w szczególności odstąpić od umowy. Należy jednak mieć na uwadze, że odstąpienie od umowy prowadzi do zwolnienia stron z obowiązku spełnienia świadczenia (art. II:13 § 2), a więc również dokonania zapłaty (jeśli świadczenie pieniężne nie zostało jeszcze spełnione), wobec czego wierzyciel nie będzie mógł żądać odsetek z powodu opóźnienia w wykonaniu tego zobowiązania. Zamiast tego wierzyciel może natomiast dochodzić naprawienia poniesionej szkody.

Do zapłaty odsetek stosuje się przepisy o miejscu wykonania zobowiązania (art. I:16).

Artykuł II:21 § 2 zd. 1 nakazuje zapłatę odsetek ustawowych, jeśli nie umówiono się inaczej. Dlatego będą mieć zastosowanie w tym zakresie przepisy określające wysokość odsetek ustawowych. Jeśli w przyszłości zostaną utrzymane przepisy ograniczające swobodę stron w ustalaniu wysokości odsetek (zob. obecny art. 359 § 2¹–§ 2³ k.c.), będą one mieć zastosowanie do umowy, w której strony określą wysokość odsetek za opóźnienie.

Jeśli zostały spełnione przesłanki określone w art. II:23 (tzn. gdy dłużnik, będący przedsiębiorcą, nie spełnił świadczenia w terminie i popadł w opóźnienie), wierzycielowi, będącemu przedsiębiorcą, należą się odsetki nadzwyczajne. W tym wypadku art. II:23 i art. II:24 stanowią *lex specialis* w stosunku do art. II:21 i art. II:22.

B.3. Wykładnia

Artykuł II:21 uprawnia wierzyciela do żądania odsetek w razie opóźnienia dłużnika w spełnieniu świadczenia pieniężnego. Nie ma znaczenia źródło tego zobowiązania. Artykuł II:21 stosuje się do zobowiązań zarówno umownych, jak i wynikających z innych zdarzeń, w tym również do zapłaty należnego wierzycielowi odszkodowania. Nie ma też znaczenia, czy zobowiązanie pieniężne jest wyrażone w złotych czy w innej walucie.

Zgodnie z poglądem wyrażonym przez Sąd Najwyższy w uchwale z 31 stycznia 1996 r. (III CZP 1/96⁴²⁰) art. 481 § 1 k.c. nie ma zastosowania do zobowiązań pieniężnych wynikających z prawomocnego rozstrzygnięcia o kosztach procesu cywilnego, co Sąd Najwyższy uzasadnił szczególnym charakterem tego rodzaju zobowiązań. Pogląd ten budzi wątpliwości. Przepisy kodeksu postępowania cywilnego regulują bowiem jedynie kwestię, kogo i w jakiej wysokości obciąża obowiązek zapłaty kosztów postępowania. Nie normują natomiast innych zagadnień związanych z wykonaniem tego zobowiązania. Dlatego art. II:21 powinien mieć zastosowanie do obowiązku zwrotu stronie kosztów procesu, nałożonego w prawomocnym orzeczeniu⁴²¹. Można natomiast twierdzić, że nie znajdzie on zastosowania do zwrotu kosztów sądowych na rzecz sądu, jeśli strona, obowiązana do ich zapłaty, była zwolniona z ich uiszczenia. Obowiązek zapłaty nieuiszczonych kosztów sądowych na rzecz Skarbu Państwa, nałożony na stronę przegrywającą, nie ma bowiem charakteru cywilnoprawnego.

Obowiązek zapłaty odsetek powstaje w razie opóźnienia ze spełnieniem świadczenia pieniężnego. Opóźnienie oznacza sytuację, w której dłużnik nie spełnia świadczenia pieniężnego w terminie, a więc nie wykonuje zobowiązania lub wykonuje je w niewłaściwym czasie (zob. art. II:1 § 2). Nie stanowi jednak naruszenia zobowiązania w tym znaczeniu spełnienie świadczenia przez dłużnika przed ustalonym terminem.

Nie można mówić o opóźnieniu, jeśli dłużnik, obowiązany do spełnienia świadczenia pieniężnego, uprawniony jest – z mocy odpowiednich przepisów – do wstrzymania się ze spełnieniem tego świadczenia (zob. art. I:12, art. I:13, art. II:7). W wypadku gdy zobowiązanie pieniężne ma zostać wykonane w sposób bezgotówkowy i dłużnik dopełnił we właściwym terminie wszystkich czynności, koniecznych do tego, aby wierzyciel uzyskał zaspokojenie (art. I:24 § 1), wierzyciel będzie mógł żądać odsetek dopiero wówczas,

⁴²⁰ OSN 1996, nr 4, poz. 57.

⁴²¹ Tak samo T. Dybowski, A. Przyńska [w:] *System prawa prywatnego*, t. 5, Warszawa 2006, s. 251 oraz M. Lemkowski, *Odsetki cywilnoprawne*, s. 290.

gdy nie został zaspokojony, a nie było to spowodowane przyczynami jego dotyczącymi (argument *a contrario* z art. I:24 § 2).

Zgodnie z poglądem wyrażonym w orzecznictwie, w razie rozłożenia przez sąd na raty zasądzonego świadczenia na podstawie art. 320 k.p.c. wierzycielowi nie przysługują odsetki od poszczególnych rat za okres od daty wyroku do daty płatności (tak Sąd Najwyższy w uchwale z 15 grudnia 2006 r., III CZP 126/06⁴²² i tam powołana uchwała 7 sędziów Sądu Najwyższego z 22 września 1970 r., III CZP 11/70⁴²³). Rozłożenie przez sąd świadczenia na raty z określeniem terminu ich zapłaty oznacza bowiem zmianę terminu spełnienia świadczenia pieniężnego i tym samym uchyla stan opóźnienia⁴²⁴.

W razie ogłoszenia upadłości dłużnika, nie nalicza się odsetek za opóźnienie za okres po dacie ogłoszenia upadłości, z wyjątkiem odsetek od wierzytelności zabezpieczonych zastawem i hipoteką (art. 92 prawa upadłościowego i naprawczego).

Jeśli dłużnik opóźni się ze spełnieniem jedynie części świadczenia, odsetki należą się od niezapłaconej w terminie kwoty, a nie od całej sumy pieniężnej, na którą opiewało zobowiązanie (por. wyrok Sądu Najwyższego z 10 października 2003 r., II CK 120/02⁴²⁵).

Na gruncie art. II:21 § 1 aktualny pozostaje pogląd, że wierzycielowi należą się odsetki za opóźnienie bez potrzeby uprzedniego wezwania dłużnika do ich zapłaty (zob. wyrok Sądu Najwyższego z 8 marca 2002 r., III CKN 548/00⁴²⁶). Dłużnik nie może też żądać obniżenia odsetek za opóźnienie przez wykazanie, że wierzyciel nie poniósł szkody na skutek opóźnienia.

Zgodnie z art. II:21 § 2 wierzyciel może żądać odsetek ustawowych, chyba że strony określiły inną wysokość odsetek. Brzmienie art. II:21 § 2 zd. 2 różni się nieco od art. 481 § 2 k.c., który odnosi się do przypadku, gdy wierzytelność jest oprocentowana według wyższej stopy niż ustawowa stopa odsetek. Na tle obecnie obowiązującego przepisu pojawia się bowiem wątpliwość, w jakiej wysokości wierzyciel może żądać odsetek w razie opóźnienia, gdy wierzytelność była oprocentowana według stopy niższej niż wysokość odsetek ustawowych, co nie jest sytuacją wcale rzadką, zważywszy że obecna wysokość odsetek ustawowych (11,5% w stosunku rocznym) znacznie przekracza wysokość inflacji (około 4% licząc rok do roku). Czy zatem należą się wierzycielowi w razie opóźnienia w spełnieniu świadczenia odsetki w umówionej wysokości czy może on żądać odsetek w wysokości wyższej, a więc ustawowej. W literaturze wskazuje się, że wierzyciel może żądać odsetek w wysokości ustawowej, choć oczywiście strony mogą postanowić inaczej⁴²⁷.

⁴²² OSN 2007, nr 10, poz. 147.

⁴²³ OSN 1971, nr 4, poz. 61.

⁴²⁴ Zdaniem M. Lemkowskiego (*Odsetki cywilnoprawne*, s. 264) wierzyciel może żądać odsetek za okres od wydania wyroku do nadejścia terminu płatności, określonego przez sąd, jednak odsetki te nie mają charakteru odsetek za opóźnienie, lecz przekształcają się w odsetki kredytowe.

⁴²⁵ OSP 2005, z. 7–8, poz. 95 z glosą J. Jastrzębskiego.

⁴²⁶ OSN 2003, z. 5, poz. 60.

⁴²⁷ Zob. M. Lemkowski, *Odsetki cywilnoprawne*, s. 337.

W świetle zaproponowanego brzmienia art. II:21 §2 wierzyciel może żądać w razie opóźnienia w spełnieniu świadczenia pieniężnego w zasadzie odsetek w wysokości tej samej, co zastrzeżone w umowie odsetki kapitałowe. Zatem jeśli wierzytelność jest oprocentowana w wysokości niższej niż odsetki ustawowe, wierzyciel nie może żądać wyższych odsetek ustawowych za okres opóźnienia. Strony mogą jednak określić w umowie wysokość odsetek, które należeć się będą wierzycielowi, gdyby świadczenie nie zostało spełnione w terminie. Wysokość odsetek za opóźnienie może być wyższa niż wysokość odsetek kapitałowych zastrzeżonych w umowie.

Omawiany przepis nie określa wysokości odsetek ustawowych (kwestia ta powinna zostać uregulowana w przepisach ogólnych prawa zobowiązań). Ich wysokość nie powinna jednak być niższa niż średnie oprocentowanie kredytów krótkoterminowych. W przeciwnym bowiem wypadku dłużnikowi opłacałoby się nie spełnić świadczenia w terminie, uzyskując w ten sposób kredyt (w sensie ekonomicznym) u wierzyciela na warunkach korzystniejszych niż stosowane na rynku.

Jeśli zobowiązanie wyrażone zostało w innej walucie niż złoty, odsetki za opóźnienie należą się w tej samej walucie (zob. uchwała połączonych Izb – Izby Cywilnej i Administracyjnej oraz Izby Pracy i Ubezpieczeń Społecznych z 12 czerwca 1981 r., V PZP 3/81⁴²⁸). Do dyskusji należy pozostawić kwestię, czy wysokość odsetek za opóźnienie w spełnieniu świadczenia pieniężnego wyrażonego w innej walucie niż złoty powinna być taka sama jak dla zobowiązań pieniężnych opiewających na złote, czy może inna (niższa, jak było na gruncie przepisów rozporządzenia Rady Ministrów z 10 maja 1989 r.⁴²⁹).

Artykuł II:21 nie określa, kiedy powstaje obowiązek zapłaty odsetek za opóźnienie. W orzecznictwie wyrosłym na gruncie art. 481 k.c. przyjął się pogląd, że odsetki za opóźnienie stają się wymagalne osobno za każdy dzień opóźnienia (tak zwłaszcza Sąd Najwyższy w uchwale z 5 kwietnia 1991 r., III CZP 21/01⁴³⁰ i uchwale z 5 kwietnia 1991 r., III CZP 20/91⁴³¹), co zbliża je – charakterem – do świadczeń okresowych⁴³².

Co do przedawnienia roszczenia o zapłatę odsetek za opóźnienie zob. przede wszystkim uchwałę 7 sędziów Sądu Najwyższego z 26 stycznia 2005 r., III CZP 42/04⁴³³.

⁴²⁸ OSN 1982, z. 7, poz. 92. Za tym rozwiązaniem opowiada się zdecydowanie także M. Lemkowski, *Odsetki cywilnoprawne*, s. 67–68.

⁴²⁹ Dz.U. Nr 16, poz. 84 ze zm.

⁴³⁰ OSN 1991, nr 10–12, poz. 121.

⁴³¹ OSP 1992, z. 1, poz. 3 z głosem L. Steckiego i R. Karcza, MoP 1998, nr 3, s. 20; odmienny pogląd prezentuje m.in. J.P. Naworski, *Początek biegu terminu przedawnienia roszczenia o odsetki za opóźnienie*, PPH 1999, nr 11, s. 46–47.

⁴³² Zob. zwłaszcza uzasadnienie uchwały 7 sędziów Sądu Najwyższego z 26 stycznia 2005 r., III CZP 42/04, OSN 2005, nr 9, poz. 149 oraz M. Lemkowski, *Odsetki cywilnoprawne*, s. 300 i n.

⁴³³ OSN 2005, nr 9, poz. 149; zaś w literaturze T. Dybowski, A. Pyrzyńska [w:] *System prawa prywatnego*, t. 5, s. 261 i n. oraz E. Rott-Pietrzyk, J. Zralek, *Uwagi o przedawnieniu roszczenia o zapłatę odsetek*, MoP 2004, nr 22, s. 1032.

Niezależnie od żądania odsetek za opóźnienie wierzyciel może zgodnie z art. II:21 § 3 dochodzić naprawienia poniesionej szkody, jeśli niewykonanie zobowiązania przez dłużnika nastąpiło z przyczyn, o których mowa w art. II:18. Sformułowanie art. II:21 § 3 stanowi powtórzenie aktualnego brzmienia art. 481 § 3 k.c., na gruncie którego przyjmuje się, że wierzyciel może żądać naprawienia szkody tylko wówczas, gdy jej wysokość przewyższa kwotę należnych odsetek za opóźnienie⁴³⁴. W nowszej literaturze pogląd ten jest jednak kwestionowany⁴³⁵. W szczególności podnosi się, że art. 481 k.c. nie pozostaje w zbiegu z art. 477 k.c. oraz że obowiązek zapłaty odsetek za opóźnienie ma charakter stymulujący (służy wywarceniu presji na dłużnika, aby wykonał zobowiązanie w terminie). Za trafnością tego poglądu mogłaby przemawiać przede wszystkim – wskazana wcześniej – odrębność instytucji odsetek za opóźnienie i odszkodowania, zwłaszcza gdy porówna się brzmienie art. 481 k.c. (na którym wzorowany jest art. II:21) i art. 248 k.z. Jednakże pogląd ten nie byłby uzasadniony na gruncie projektu, w szczególności w związku z brzmieniem art. II:27 § 2, który nie zezwala na łączne dochodzenie odsetek i kary umownej. Przeciwno niemu przemawia także zasada *compensatio lucri cum damno*⁴³⁶.

Artykuł II:21 ma charakter względnie obowiązujący⁴³⁷. Strony mogą zatem wyłączyć obowiązek zapłaty odsetek za opóźnienie.

B.4. Przykłady

1. Strony w umowie sprzedaży ustaliły, że kupujący zapłaci sprzedawcy za sprzedane rzeczy w terminie 30 dni od ich odbioru.

[Ponieważ kupujący nie zapłacił ceny w tym terminie, sprzedawca na podstawie art. II:21 może żądać od niego zapłaty ceny wraz z odsetkami ustawowymi naliczanymi począwszy od następnego dnia po upływie ustalonego terminu wykonania zobowiązania, choćby umowa nie wspominała nic o obowiązku zapłaty odsetek za opóźnienie].

2. Strony w umowie pożyczki ustaliły, że jej zwrot nastąpi po roku od dnia jej zawarcia. Umowa przewidywała, że pożyczka jest oprocentowana w wysokości 15% w stosunku rocznym. Pożyczkobiorca nie zwrócił pożyczki w terminie.

⁴³⁴ Tak w orzecznictwie m.in. Sądu Najwyższego w uzasadnieniu uchwały z 6 września 1994 r., III CZP 105/94, OSN 1995, nr 2, poz. 26 i wyroku z 10 lutego 2000 r., II KKN 725/98, OSN 2000, nr 9, poz. 158 z powołaniem się na wcześniejsze orzeczenie Sądu Najwyższego z 28 kwietnia 1958 r., 2 CR 460/57, OSN 1959, nr 2, poz. 53; pogląd ten jest aprobowany również w piśmiennictwie, zob. przykładowo A. Rembieliński [w:] *Kodeks cywilny z komentarzem*, red. J. Winiarz, t. I, Warszawa 1989, s. 493; W. Popiołek [w:] K. Pietrzykowski, *Kodeks cywilny*, t. II. *Komentarz do artykułów 450–1088*, Warszawa 2005, s. 66; M. Lemkowski, *Odsetki cywilnoprawne*, s. 327; niezdecydowane stanowisko zajmują T. Dybowski, A. Pyrzyńska [w:] *System prawa prywatnego*, t. 5, s. 246.

⁴³⁵ Zob. zwłaszcza K. Zagrobelny, *Kilka uwag w sprawie odsetek za opóźnienie*, MoP 2006, nr 11, s. 585–586.

⁴³⁶ Tak M. Lemkowski, *Odsetki cywilnoprawne*, s. 326.

⁴³⁷ Tak samo na gruncie art. 481 k.c. M. Lemkowski, *Odsetki cywilnoprawne*, s. 246 i n.

[Pożyczkodawca może żądać – oprócz zwrotu pożyczonej kwoty i odsetek za jeden rok (tzw. odsetki kapitałowe) – również odsetek za opóźnienie na podstawie art. II:21 §2 zd. 2 w umówionej wysokości (15%), a więc wyższej niż wysokość odsetek ustawowych (tj. 11,5% w stosunku rocznym)].

3. Kupujący wręczył sprzedawcy w celu wykonania zobowiązania czek. Trzy dni później sprzedawca przedstawił czek do zapłaty w banku (będącym trasatem). Bank odmówił realizacji czeku, gdyż na rachunku bankowym wystawcy nie było pokrycia.

[Niezależnie od możliwości domagania się przez sprzedawcę (jako remidenta) zapłaty od kupującego (jako wystawcy czeku) na podstawie przepisów prawa czekowego sprzedawca może żądać zapłaty ceny z tytułu zawartej umowy sprzedaży (tworzącej tzw. stosunek podstawowy). Ponieważ strony nie postanowiły inaczej, zapłata ceny powinna nastąpić równocześnie z wydaniem kupującemu rzeczy (art. I:20). Kupujący nie może się powoływać na art. I:24 (tymczasowe wykonanie), gdyż nie doszło do zaspokojenia wierzyciela z przyczyn, za które odpowiada dłużnik. Sprzedawca może zatem żądać zapłaty odsetek za opóźnienie na podstawie art. II:21 w wysokości ustawowej. Odsetki powinny być naliczone począwszy od następnego dnia, gdy rzecz sprzedana została wydana kupującemu].

4. Przedsiębiorca A stale dostarczał skóry producentowi galanterii skórzanej B. Według łączącej strony umowy dostawy, B miał wyłączność na skóry wytwarzane przez A, dlatego A nie mógł sprzedawać ich innym odbiorcom. B opóźnił się z zapłatą za dostarczone mu przez A skóry o ponad jeden miesiąc. To spowodowało, że A nie zapłacił w terminie wynagrodzenia swoim pracownikom, zaś podatek i składki na ubezpieczenie społeczne zapłacił dopiero po uzyskaniu zapłaty od B.

[Ponieważ A musiał zapłacić odsetki za zwłokę na rzecz urzędu skarbowego i ZUS oraz został obciążony przez ZUS obowiązkiem zapłaty tzw. opłaty dodatkowej w wysokości równej kwocie zaległości z tytułu składek na ubezpieczenie społeczne pracowników, poniósł on szkodę na skutek naruszenia zobowiązania przez B. Wysokość szkody przewyższa wysokość odsetek za opóźnienie, których zapłaty może się domagać A od B na podstawie art. II:21 §1 i 2 zd. 1. Jeśli zostały spełnione przesłanki określone w art. II:18, A może żądać od B zgodnie z art. II:21 §3 naprawienia tej szkody, jednak na poczet odszkodowania powinien zaliczyć zapłacone przez B odsetki za opóźnienie].

5. Bank udzielił przedsiębiorcy kredytu, który miał być spłacany w ratach. Według umowy w razie opóźnienia w zapłacie którejkolwiek z rat bank może żądać od kredytobiorcy zapłaty odsetek w wysokości dwukrotnej stopy aktualnego oprocentowania udzielonego kredytu.

[Niezależnie od uprawnienia do żądania odsetek za opóźnienie bank, zgodnie z umową, może – po uprzednim wyznaczeniu dodatkowego terminu do zapłaty zaległości – wypowiedzieć umowę kredytu i żądać natychmiastowej zapłaty całej niespłaconej jeszcze części kredytu. Postanowienia tej umowy są zgodne z art. II:21, gdyż strony mogą określić wysokość odsetek za opóźnienie w wysokości wyższej niż odsetki ustawowe (por. §2 tego przepisu). Artykuł II:21 nie wyłącza również możliwości skorzystania przez wierzyciela z innych środków przewidzianych w ustawie lub umowie na wypadek niewykonania zobowiązania przez dłużnika].